

Емпіричне дослідження психологічних характеристик інтернет-спілкування у підлітковому віці

Zinchenko O.V. Empirical studies on psychological characteristics of adolescents' Internet communication / O.V. Zinchenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 29. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 251–265.

О.В. Зінченко. Емпіричне дослідження психологічних характеристик інтернет-спілкування у підлітковому віці. У статті висвітлено результати емпіричного дослідження психологічних характеристик інтернет-спілкування у підлітковому віці. Сформульовано актуальні питання дослідження інтернет-спілкування підлітків. Вказано на відсутність єдиного методологічного підходу до вивчення явища віртуальної комунікації та запропоновано власний варіант опитувальника. Розроблено анкету для з'ясування психологічних особливостей інтернет-спілкування у підлітковому віці і розкрито принципи її побудови. Описано процедуру проведеного дослідження.

Акцентовано увагу на необхідності розмежування емпіричних досліджень явищ інтернет-спілкування та інтернет-залежності. Проаналізовано динаміку схильності до мережевої аддикції у підлітковому віці. Зібрано дані про суб'єктивну значущість віртуальної комунікації для підлітків. З'ясовано переважну тривалість, популярну тематику інтернет-спілкування досліджуваної вибірки. Зіставлено прояви комфортності спілкування в мережі та реальному житті. Виявлено специфіку проявів відвертості у віртуальній комунікації. Проаналізовано особливості ставлення підлітків до аватарок – зображень, що репрезентують особистість у мережі та можуть указувати на задоволеність чи незадоволеність власними якостями. З'ясовано генезу використання підлітками експресивних засобів інтернет-спілкування (смайли, аудіо- та відеофайли). Встановлено наявність елементів інтернет-жаргону в мовленні дітей. Проаналізовано інформацію про реальне коло спілкування користувачів соціальних мереж.

Зроблено висновки про розвиток оволодіння засобами інтернет-спілкування у підлітковому віці. Проаналізовано перспективи подальших наукових досліджень проблематики в напрямі вдосконалення розробленого діагностичного інструментарію та з'ясування основних мотивів користування Інтернетом.

Ключові слова: інтернет-середовище, інтернет-спілкування, підлітковий вік, інтернет-залежність, тривалість інтернет-спілкування, зміст інтернет-спілкування, експресивні засоби інтернет-спілкування, репрезентаційні зображення, віртуальна особистість.

А.В. Зинченко. Эмпирическое исследование психологических характеристик интернет-общения в подростковом возрасте. В статье отражены результаты эмпирического исследования психологических характеристик интернет-общения в подростковом возрасте. Сформулированы актуальные вопросы исследования интернет-общения подростков. Указано на отсутствие единого методологического подхода к изучению явления виртуальной коммуникации и предложено собственный вариант опросника. Представлена разработанная анкета, которая направлена на выявление психологических особенностей интернет-общения в подростковом возрасте, и раскрыты принципы ее создания. Описана процедура проведенного исследования.

Акцентируется внимание на необходимости разграничения эмпирических исследований явлений интернет-общения и интернет-зависимости. Проанализирована динамика склонности к сетевой аддикции в подростковом возрасте. Собраны данные о субъективной значимости виртуальной коммуникации для подростков. Выявлена превосходящая продолжительность, популярная тематика интернет-общения исследуемой выборки. Проведено сравнение комфортности общения в сети и реальной жизни. Выявлена специфика проявлений открытости в виртуальной коммуникации. Проанализированы особенности отношения подростков к аватаркам – изображениям, которые представляют личность в сети и могут указывать на удовлетворенность или неудовлетворенность собственными качествами. Выяснен генезис использования подростками экспрессивных средств интернет-общения (смайлы, аудио- и видеофайлы). Установлено наличие элементов интернет-жаргона в речи детей. Проанализирована информация о реальном круге общения пользователей социальных сетей.

Сделаны выводы о развитии овладения средствами интернет-общения в подростковом возрасте. Проанализированы перспективы дальнейших научных исследований проблематики в направлении совершенствования разработанного диагностического инструментария и выяснения основных мотивов пользования Интернетом.

Ключевые слова: интернет-среда, интернет-общение, подростковый возраст, интернет-зависимость, продолжительность интернет-общения, содержание интернет-общения, экспрессивные средства интернет-общения, репрезентационные изображения, виртуальная личность.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Явище інтернет-спілкування настільки глибоко увійшло в повсякденне життя, що вже важко уявити розпорядок дня сучасної людини без регулярного «занурення» у віртуальний соціум. Справді, маючи вільну хвилину, а часто й забуваючи

про важливі справи, користувачі Інтернету перебувають у соціальних мережах, що фактично стали основним інструментом віртуальної комунікації. Обмін повідомленнями, оновлення аудіо- та відеозаписів, зміни репрезентаційних зображень – усе це здійснюється з таким завзяттям, що мимоволі виникає думка: люди більше починають турбуватися про імідж, який складається в інтернет-взаємодії, ніж про реальні соціальні контакти. Водночас, віртуальна комунікація вже вийшла за межі міжособистісних стосунків й інтенсивно інтегрується в економічні, правові, управлінські відносини, змінюючи структуру соціальних зв'язків.

Високий суспільний інтерес до мережевого спілкування є однією з причин активних наукових досліджень явища, в яких провідна роль належить психології, тому що, лише вивчивши особливості трансформацій психічної сфери у процесі інтернет-комунікації, можна говорити про формування цілісної картини проблеми – саме людина є основою соціального процесу і наповнює його особистісним змістом. Аналізуючи результати таких досліджень, потрібно пам'ятати про їх «старіння», зумовлене постійними змінами свідомості користувачів мережі під впливом оновлених інтернет-ресурсів: дані, актуальні кілька років тому, – сьогодні вже можуть не відповідати дійсності. Незважаючи на це, існують типові закономірності явища, які необхідно виявити. На нашу думку, особливо актуальними дослідження інтернет-комунікації є стосовно підліткового віку, коли спілкування стає провідною діяльністю й особистість дуже чутливо реагує на зміни форми та структури комунікативного процесу, тому мобільне збирання достовірного емпіричного матеріалу може значно змінити наукові уявлення про віковий період. Крім того, знання характеристик певного психічного явища є основою для розроблення програм оптимізації його розвитку. Отже, експериментальне дослідження особливостей інтернет-спілкування підлітків доповнить теорію вікового розвитку в умовах інформаційного простору та сприятиме появі ефективних стратегій корекційного впливу на можливі негативні наслідки.

Теоретичний аналіз досліджень проблеми. Сучасні наукові погляди на феномен інтернет-спілкування базуються на ретельному аналізі, узагальненні та систематизації дослідного матеріалу. Основними векторами емпіричних досліджень є з'ясування особливостей впливу віртуальної комунікації на розвиток особистості (А. А. Засекін, Ю. М. Кузнецова, М. М. Назар, С. Б. Цимбаленко, Р. Wallace та ін.), виокремлення специфічних

характеристик цього феномену (А. Є. Войскунський, А. Є. Жичкіна, Е. А. Ігнат'єва, Т. В. Карабин, Н. А. Лукіна, А. І. Лучинкіна, S. Turkle та ін.), використання мультимедійних засобів спілкування в освітньому процесі (Ю. І. Машбиць, М. Л. Смульсон та ін.). Реалізація цих завдань, як правило, фокусувалася на юнацькому віці або ранній дорослості, а підлітковий період часто залишався поза межами інтересів дослідників інтернет-простору. Таку ситуацію можна охарактеризувати як своєрідний спадок тих часів, коли віртуальна комунікація була доступною переважно для людей більш старшого віку. Проте нині дослідження інтернет-активності підлітків починають активізуватися (Т. Г. Веретенко, А. В. Кузнецова, М. А. Снітко, С. Б. Цимбаленко та ін.), але низка питань залишається нез'ясованою. Особливо гостро постає завдання розроблення валідного та надійного діагностичного інструментарію.

На основі аналізу джерел, що висвітлюють організацію та результати досліджень інтернет-спілкування, можна зробити висновок про відсутність єдиного методологічного підходу до вивчення проблеми. Досліджуване явище має багато аспектів, які не завжди можна чітко виміряти кількісно, тому надійних способів тестування не існує, натомість використовується комплекс методів, що варіюються в залежності від мети наукових розвідок: анкетування, структуровані та неструктуровані інтерв'ю, аналіз продуктів діяльності. Іншим актуальним питанням є вікова генеза комунікативних процесів особистості, що перебуває в комунікативному просторі Інтернету. Також зазначимо, що нас цікавили особливості саме знаково-текстового типу комунікації, характерного для соціальних мереж.

Отже, метою статті є: 1) обґрунтування надійного способу отримання даних про віртуальне спілкування підлітків; 2) встановлення динаміки психологічних характеристик інтернет-спілкування особистості підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Емпіричне дослідження особливостей віртуальної комунікації підлітків проводилося на базі загальноосвітніх шкіл м. Глухова. До складу експериментальної вибірки належало 150 осіб 7–9-х класів (50 дітей 13, 14, 15 років відповідно). Групи формувалися з урахуванням рівномірності статевого розподілу. Кількісний аналіз відбувався шляхом обчислення відсоткових розподілів отриманих результатів.

Ми розробили анкету змішаного типу, спрямовану на з'ясування особливостей інтернет-спілкування підлітків. Запитання формулювалися на основі спостережень, аналізу схожих

методик (наприклад, Е. А. Ігнат'євої, К. Янг, Н. А. Лукіної та ін.) та аналізу теоретичних джерел. Також теоретичною основою анкети була концепція віртуальних особистостей, що активно розробляється в сучасній психології інтернет-комунікації. Узагальнюючи теоретичні погляди різних учених, Є. Горний виокремлює низку типових рис віртуальної особистості: 1) редукція особистості до її семіотичних маніфестацій; 2) можливість анонімної взаємодії; 3) набуття будь-якого набору властивостей; 4) можливість одночасного існування кількох віртуальних особистостей – їх множинність; 5) симуляція соціальної активності за допомогою комп'ютерних програм [2].

У дослідженні ми орієнтувалися на тезу про взаємозв'язок віртуальної ідентичності та реальних особистісних якостей. Так, О. Є. Войскунський зазначає: «Ідентичність особистості, що пов'язана з її стосунками з іншими людьми, проявляється в мережі через зовнішню самопрезентацію і одночасно належить до складу внутрішніх уявлень людини» [1, с. 101].

Опитувальник складається з 11-ти запитань, що, на нашу думку, дозволяє уникнути втоми та автоматичного його заповнення.

Анкета з'ясування особливостей інтернет-спілкування

Прізвище, ім'я Стать Вік

Інструкція: Дай відповіді на запитання, які допоможуть визначити твоє ставлення до інтернет-спілкування. Не поспішай, уважно подумай над кожним запитанням і обери варіант відповіді, яка тобі найбільше підходить. Якщо такий варіант відсутній – напиши власну відповідь. У питаннях 4 і 7 ти можеш обрати кілька варіантів відповідей.

1. Інтернет-спілкування посідає важливе місце у твоєму житті?

а) так; б) ні; в) не можу сказати.

2. Скільки годин на добу ти витрачаєш на спілкування в Інтернеті?

а) менше години; б) 1–3 годин; в) 3–5 годин; г) понад 5 годин; д) власна відповідь.

3. Де тобі більш комфортно спілкуватися та легше висловлювати власну думку?

а) в Інтернеті; б) в реальному житті.

4. Що, як правило, є основними темами для спілкування в Інтернеті?

а) особисті питання; б) навчальні справи; в) обговорення книжок, фільмів, телепередач тощо; г) власна відповідь.

5. Чи повністю ти відвертий в інтернет-спілкуванні?

а) так, повністю; б) іноді; в) завжди приховую інформацію.

6. Чи часто ти змінюєш аватарки на своїй сторінці у соціальній мережі?

а) кілька разів на тиждень; б) щотижня; в) щомісяця; г) раз на кілька місяців; д) власна відповідь.

7. Що ти найчастіше використовуєш у якості аватарки?

а) власні фотографії; б) зображення кіногероїв або персонажів книг; в) картини природи; г) власна відповідь.

8. Чи використовуєш ти фотографії, аудіо та відеоматеріали при обміні повідомленнями?

а) завжди; б) часто; в) іноколи; г) ніколи.

9. Як часто ти використовуєш смайли для висловлення власної думки в Інтернеті?

а) постійно; б) іноді; в) ніколи.

10. Чи використовуєш ти в реальному спілкуванні слова, які властиві для спілкування в мережі (наприклад, спс., нз., лол.)?

а) так; б) ні.

11. Скільки людей становить коло твого постійного спілкування в Інтернеті?

Наголосимо, що анкету було розроблено таким чином, щоб отримати інформацію про основні структурні компоненти інтернет-спілкування: зміст, тривалість, експресивні засоби, мотивацію, суб'єктивну значущість.

У деяких дослідженнях феномени інтернет-комунікації та інтернет-залежності розглядаються в комплексному зв'язку: тривалість спілкування інтерпретується як показник аддикції [3]. Ми ж дотримуємося думки щодо розмежування цих явищ. Однак відповіді на деякі запитання анкети (наприклад, про інтенсивність, важливість спілкування в мережі, частоту зміни аватарок) можуть бути інтерпретовані як ознаки інтернет-залежності. Тому, щоб встановити можливих аддиктів, було вирішено застосувати методику А. Є. Жичкіної, психометричні характеристики якої є підтвердженими. У разі виявлення інтернет-залежних осіб, планувалося розглядати їх результати окремо, не залучаючи їх до загального оброблення даних.

Дані методики, з метою з'ясування потенційних методичних проблем при їх застосуванні, було апробовано на вибірках, що склалися з 10-ти осіб 13-ти, 14-ти та 15 років. Акцентуємо увагу на кількох основних моментах. Виникали труднощі з розумінням підлітками деяких питань, які далі формулювалися з урахуванням зауважень. Також діти цікавилися можливістю

обрання кількох варіантів при заповненні бланку – в результаті було внесено зміни до інструкції. Важливим аспектом використання цих методик в апробаційному дослідженні є той факт, що підлітки (особливо 13-ти і 14-ти років) майже не звертають уваги на письмовий інструктаж, а здебільшого зорієнтовані на словесне пояснення. Цю особливість було враховано в організації основного дослідження. З'ясовано оптимальний часовий інтервал проведення методик – це третя чи четверта перерва або ж початок навчального заняття. Найгірше діти були вмотивовані на роботу на початку дня та після уроків – фіксувалася втома, небажання працювати, автоматичне заповнення анкет. Проблеми обрання найбільш ефективних часових проміжків вирішувалися з адміністрацією школи. Також звернено увагу на те, що деякі діти погоджувалися працювати лише анонімно. Виявлені недоліки було враховано при реалізації завдань емпіричного дослідження.

Переходимо до опису результатів аналізу отриманих даних.

Узагальнені результати методики А. Є. Жичкіної репрезентовано в таблиці 1. Як бачимо, інтернет-аддиктив тестування не виявило, тому далі можемо аналізувати особливості інтернет-спілкування безвідносно до явища залежності. Відсоток схильних до залежності осіб становить близько половини вибірки. Ретельний аналіз цих результатів не є основною метою нашого дослідження, проте можна припустити, що незначне переважання схильності до інтернет-залежності у 13 та 15 років може бути пов'язано з віковими особливостями: нормативною кризою та переходом до старшого шкільного віку. Також важливим для інтерпретації отриманих результатів є дослідження мотивації користування інтернет-ресурсами.

Для кращого розуміння аспектів інтернет-діяльності підлітків було вирішено окремо розглянути динаміку кожної тенденції, відображеної в методиці Жичкіної.

Таблиця 1

**Віковий розподіл результатів шкали інтернет-залежності
А. Є. Жичкіної**

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	не схильні	схильні	залежні
13 років	46	54	-
14 років	56	44	-
15 років	46	54	-

У трьох досліджуваних вікових інтервалах більше половини респондентів (62 %, 52 % і 60 % відповідно) при виникненні негативних переживань (суму, самотності) проводять час в мережі. Зазначимо, що констатується лише факт перебування в Інтернеті, а не його позитивна дія на емоційний стан. Це зауваження обумовлено, зокрема, результатами аналізу другого питання методик. Так абсолютна більшість опитаних підлітків (більше 90 %) не вважають, що Інтернет впливає на їх самопочуття.

13-річні та 14-річні діти переважно не думають (82 %), що мережа погано впливає на їх навчання та спілкування. Проте у 15 років відбувається кардинальне переосмислення ставлення до Інтернету – 80 % підлітків погоджується з його негативним впливом на свою діяльність.

Біля 60 % опитаних у всіх досліджуваних проміжках не вважають за потрібне приховувати тривалість перебування у мережі від своїх знайомих. У прагненні обмежити час перебування у мережі спостерігається така динаміка: 13 років – 62 % намагається лімітувати час в Інтернеті; 14 років – 46 % і 15 років – 54 %.

70 % опитаних не думають про мережу, коли в ній не перебувають, тобто домінування нав'язливих думок не зафіксовано. Близько половини опитаних переважно користується Інтернетом для пошуку інформації та спілкування (найменше у 13-річному віці – 38 %).

Аналіз результатів розробленої нами анкети здійснювався за окремими запитаннями, кожне з яких висвітлювало певний аспект віртуальної комунікації.

Перше запитання анкети спрямоване на з'ясування суб'єктивної позиції особистості щодо значущості інтернет-комунікації (табл. 2). Аналіз результатів свідчить про те, що більше половини респондентів 13 і 14 років не вважають віртуальне спілкування важливою частиною власного життя, разом з тим у 15 років ставлення кардинально змінюється. Така ситуація може вказувати на недостатню усвідомленість власних потреб, що більш об'єктивно починають аналізуватися наприкінці підліткового віку. Також результати можуть свідчити про те, що підлітків приваблює в соціальних мережах не спілкування, а інші аспекти (наприклад, перегляд фільмів, ігри тощо) [4].

Друге питання спрямоване на збір інформації про тривалість інтернет-комунікації підлітків (табл. 3). Пропоновані критерії було обрано з орієнтацією на дослідження А. А. Засекіна [3].

З'ясовано, що близько половини опитаних спілкується в Інтернеті 1 – 3 години на добу (зазначимо, що мається на увазі саме процес здійснення комунікативного акту, а не перебування у соціальній мережі). Приблизно однаково розподілилися відсотки підлітків, що спілкуються менше години і 3 – 5 годин. Найменше виявлено дітей, що приділяють інтернет-комунікації понад 5 годин – така тривалість може вказувати на схильність до аддиктивної поведінки в мережі.

Таблиця 2

Значущість інтернет-спілкування для підлітків

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	інтернет-спілкування важливе	інтернет-спілкування неважливе	важко сказати
13 років	34	66	-
14 років	34	62	4
15 років	68	34	-

Таблиця 3

Часові витрати на спілкування підлітків у мережі

Вікова група	Розподіл результатів, %				
	Менше години на добу	1 – 3 години на добу	3 – 5 годин на добу	більше 5 годин	Залежно від кількості часу
13 років	16	56	20	8	-
14 років	18	50	18	12	2
15 років	10	56	24	10	-

Третє питання ілюструє привабливість віртуального середовища для комунікації (табл. 4). З'ясовано, що у вибірці переважають респонденти, яким більш комфортно спілкуватися у реальних умовах, причому їх кількість значно зростає у 14 – 15 років. Отримані дані вказують на важливість безпосередніх соціальних контактів для встановлення особистості й емоційного благополуччя підлітка. Цікаво, що у 15-річних спрямованість на реальну комунікацію поєднується з більш усвідомленим ставленням до інтернет-взаємодії (аналіз результатів першого запитання анкети).

Четверте запитання мало на меті з'ясувати особливості змісту інтернет-спілкування досліджуваного періоду (табл. 5). Результати свідчать, що найпопулярнішою темою віртуальної комунікації підлітків є особисті запитання. Друге місце посідає

обговорення навчальних проблем та власних інтересів. Зазначимо, що обчислення відсотків відбувалося з урахуванням комбінованих відповідей (підлітки обирали кілька варіантів одночасно).

Таблиця 4

Комфортність спілкування для підлітків

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	більш комфортно спілкуються в Інтернеті	більш комфортно спілкуються в реальному житті	немає різниці
13 років	34	58	8
14 років	20	72	8
15 років	18	72	10

Таблиця 5

Тематика інтернет-спілкування підлітків

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	особисті справи	навчальні справи	обговорення інтересів
13 років	56	46	14
14 років	74	20	26
15 років	76	14	16

П'яте запитання ілюструє рівень відвертості в мережевій взаємодії. Для підлітків характерне переважання епізодичної відвертості в інтернет-спілкуванні, тобто можна говорити, що віртуальне середовище не сприяє значному розкриттю особистості в міжособистісній взаємодії (табл. 6). Відзначимо, що для уточнення даних варто їх порівняти з інформацією про відвертість у реальних контактах.

Таблиця 6

Рівень відвертості підлітків в інтернет-спілкуванні

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	повністю відверті	іноді	завжди приховують інформацію
13 років	14	76	10
14 років	4	88	8

Шосте запитання анкети може характеризувати процеси формування віртуальної ідентичності особистості, оскільки постійні зміни аватарок (репрезентаційних зображень у чатах та

соціальних мережах) можуть свідчити про проблеми з прийняттям себе. Переважна кількість підлітків у кожному віковому інтервалі змінює аватарки раз на кілька місяців, близько чверті опитаних – раз на тиждень, близько 10 % – щотижня (табл. 7). Занадто висока частота зміни зображень (майже щодня) зафіксована лише у двох 13-річних дітей. Також 6 осіб запропонували власні відповіді: про зміну раз на кілька років та відсутність аватарки.

Таблиця 7

Частота зміни аватарки на сторінці у соціальній мережі

Вікова група	Розподіл результатів, %					
	кілька разів на тиждень	кожен тиждень	кожен місяць	раз в кілька місяців	раз в кілька років	аватарка відсутня
13 років	4	8	24	62	2	
14 років	-	14	24	52	6	4
15 років	-	10	30	60		

Додаткову інформацію про стан особистості у процесі інтернет-комунікації надають відповіді на запитання про популярні зображення для аватарок (табл. 8). Бачимо, що власні фотографії є найбільш типовим інструментом для репрезентації підлітків у мережі (особливо у 14 – 15 років), на другому місці – зображення популярних героїв книг та фільмів. Найменше у якості аватарок використовують картини природи (пейзажі, зображення тварин тощо). З власними варіантами відповідей дітей можна ознайомитися у наведеній нижче таблиці.

Таблиця 8

Популярні зображення для «аватарок» у підлітків

Вікова група	Розподіл результатів, %					
	власні фотографії	зображення кіногероїв або персонажів книг	картини природи	персонажі онлайн-ігор	патріотична символіка	смішні картини
13 років	62	12	8	10	2	2
14 років	80	14	2	2	-	-
15 років	84	12	4	-	-	-

Аналіз восьмого запитання дозволяє отримати уявлення про місце пісень, мелодій, відеороликів, мультиплікації, фото-

графій для висловлення думки в інтернет-комунікації (табл. 9). Така особливість, з одного боку, розширює можливості віртуального спілкування та допомагає компенсувати недостатність емоційної складової процесу, а з другого – може збіднювати словниковий запас особистості. Бачимо, що з віком частота використання мультимедійних файлів збільшується, що може вказувати на розширення арсеналу засобів для передавання власних переживань.

Таблиця 9

Частота використання аудіо- та відеофайлів підлітками в інтернет-спілкуванні

Вікова група	Розподіл результатів, %			
	завжди	часто	інколи	ніколи
13 років	2	28	60	10
14 років	8	22	56	14
15 років	2	50	48	-

Дев'яте запитання покликане з'ясувати популярність використання «смайлів» – комбінацій знаків, що характеризують певну емоцію (табл. 10). Варто зазначити, що виявлено лише кілька осіб у кожному віковому періоді, які взагалі не використовують ці знаки у віртуальному спілкуванні, причому частота їх використання в процесі інтернет-комунікації зростає з віком. Так, у 15 років частина дітей, що постійно використовують смайли, становить більше половини опитаних.

Таблиця 10

Частота використання «смайлів» в інтернет-спілкуванні

Вікова група	Розподіл результатів, %		
	постійно	іноді	ніколи
13 років	38	54	8
14 років	30	60	10
15 років	58	40	2

Інтернет-середовище є джерелом специфічної лексики (наприклад, спс – спасибі, хз – хтозна, лол – сміх тощо). Її входування в повсякденне життя ілюструє десяте запитання анкети (табл. 11). У цьому запитанні констатується сам факт появи таких слів у мовленні, а не частота їх уживання. Результати розподілилися приблизно порівну у всіх трьох вікових групах, тільки у 14-річних фіксується більш істотне переважання осіб, що не використовують інтернет-жаргон у реальних ситуаціях.

Таблиця 11

Використання типових для «інтернет-слів» у реальному житті

Вікова група	Розподіл результатів, %	
	використовують	не використовують
13 років	54	46
14 років	36	64
15 років	44	56

Останнє запитання анкети орієнтоване на з'ясування широти віртуального спілкування підлітків. Наголосимо, що опитант повинен був вказати неформальну кількість контактів у соціальній мережі (так званих друзів), а кількість осіб, з якими безпосередньо здійснюється обмін повідомленнями. З'ясовано, що з віком поступово зменшується реальне коло інтернет-комунікації підлітків. Так, якщо у 13–14 років воно становить у середньому 20–30 осіб, то у 15 років – 5–15 осіб, що може свідчити про зростання вибіркової комунікативного процесу та більшу його осмисленість.

Висновки. Отримані результати вказують на значну міфологізацію буденних уявлень щодо користування Інтернетом у дитинстві. У більшості людей (у тому числі й самих підлітків) існує думка про тотальну залежність від віртуального світу, тоді як тривале перебування у мережі ще не є достатньою підставою для діагностики цього явища, що підтверджує аналіз результатів.

З'ясовано, що значна частина підлітків 13–14 років не вважає інтернет-спілкування важливим компонентом свого життя, а 15-річні надають цьому процесу більшого значення, що, можливо, пов'язано зі зростанням свідомого ставлення до власних потреб. У підлітків переважає помірна тривалість спілкування, хоча фіксуються показники, які можуть вказувати на елементи інтернет-аддикції. Комунікативні ресурси є інструментом для обговорення особистих питань, при цьому рівень відвертості є помірним. Відправною точкою репрезентації підлітками себе у процесі мережевого спілкування є власна зовнішність, про що свідчить аналіз змісту аватарок опитантів. Також можна говорити, що з віком розширюється арсенал експресивних засобів інтернет-спілкування: у 15 років зростає частота використання аудіо-, відеозаписів та смайлів у соціальних мережах.

У цілому, аналіз результатів свідчить про те, що підлітки надають перевагу реальним соціальним контактам, а не віртуальним. Тобто складається ситуація, коли те, що ми звикли називати інтернет-спілкуванням, точніше можна охарактери-

зувати як перебування у соціальній мережі, де основними стимулами є перегляд фільмів, прослуховування музики, ігрова активність, а комунікативні мотиви відходять на другий план. Подальші наукові дослідження поставленої проблематики плануються в контексті з'ясування мотивації користування Інтернетом у підлітковому віці. Також актуальним питанням є перевірка та вдосконалення розробленого діагностичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Войскунский А. Е. Социальная перцепция в социальных сетях / А. Е. Войскунский // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. – 2014 – № 3. – С. 90–104.
2. Горный Е. Онтология виртуальной личности / Е. Горный // Бытие и язык: сб. статей по материалам международной конференции. – Новосибирск: Новосибирский институт экономики, психологии и права (Новосибирский классический институт). – Новосибирское книжное издательство, 2004. – С. 78–88.
3. Засекін А. А. Віртуальне спілкування як чинник особистісних змін студентської молоді : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / А. А. Засекін; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2012. – 20 с.
4. Зінченко О. В. Характеристика мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці [Електронний ресурс] / О. В. Зінченко. – Режим доступу : <http://bo0k.net/index.php?p=chapter&bid=16570&chapter=1>

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Vojskunskij A. E. Social'naja percepcija v social'nyh setjah / A. E. Vojskunskij // Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 14. Psihologija. – 2014 – № 3. – S. 90–104.
2. Gornyj E. Ontologija virtual'noj lichnosti / E. Gornyj // Bytie i jazyk: Sb. statej po materialam mezhdunarodnoj konferencii. – Novosibirsk: Novosibirskij institut jekonomiki, psihologii i prava (Novosibirskij klassicheskij institut). – Novosibirskoe knizhnoe izdatel'stvo, 2004. – S. 78–88.
3. Zasekin A. A. Virtual'ne spilkuvannja jak chinnik osobistisnih zmin students'koï molodi : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.07 / A. A. Zasekin; Kiiiv. un-t im. B. Grinchenka. – K., 2012. – 20 s.
4. Zinchenko O. V. Harakteristika motiviv koristuvannja Internetom u pidlitkovomu vici / O. V. Zinchenko. – Rezhim

dostupu : <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=16570&chapter=1>

O.V. Zinchenko. Empirical studies on psychological characteristics of adolescents' Internet communication. The results of an empirical research of psychological characteristics of Internet communication in adolescence are described in the article. Also, the topical research questions of adolescents' Internet communication are formulated. The absence of a single methodological approach to the study of the phenomenon of virtual communication is pointed and the own version of the questionnaire is proposed. A worked out questionnaire aimed at clarifying the psychological characteristics is presented and principles of its construction are disclosed. Researching process is described.

Attention is focused on necessity of distinction between the empirical researches of phenomena of Internet communication and Internet addiction. The dynamic of susceptibility to network addiction in adolescence is analyzed. Data about subjective significance of virtual communication for teens is collected. Superior duration, the popular Internet communication topics of a studied sample were found. A comparison of comfort of communication in network and in real life was done.

The specific of manifestations of frankness in virtual communication is revealed. The features of the attitude of teenagers to avatars are analyzed. Avatars are images that represent individual in internet and may indicate satisfaction or dissatisfaction with teenagers' own qualities. Genesis of teenagers' using of expressive means of Internet communication (smiles, audio and video files) was found. The presence of elements of Internet jargon in the speech of children was found. The information about real social circle of users of social networks is obtained.

Conclusions about the development of acquirement of Internet communication means in adolescence were made. The prospects for further research issues in the context of improving the developed diagnostic tools and clarifying the main reasons of using the Internet are analyzed.

Key words: Internet-environment, Internet-communication, adolescence, Internet-addiction, duration of Internet-communication, content of Internet-communication, expressive means of Internet-communication, representational images, virtual individual.

Received February 04, 2015

Revised February 19, 2015

Accepted March 14, 2015